

Karolina Jaskulska

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

karolinajas@onet.pl

Opodatkowanie umowy faktoringu podatkiem od towarów i usług

Taxation of Factoring Agreement on Goods and Services

STRESZCZENIE

Faktoring jest coraz częściej stosowaną przez polskie przedsiębiorstwa formą finansowania. W obrocie gospodarczym przyjmuje on postać złożonego stosunku prawnego, nieuregulowanego kompleksowo we współczesnych systemach prawnych. Jego zastosowanie, oprócz skutków finansowych, wywołuje także konsekwencje podatkowe. Niedostateczne sprecyzowanie uregulowań prawnych powoduje pojawienie się wielu dylematów związanych z opodatkowaniem. Najważniejszą kwestią na gruncie podatku od towarów i usług jest rozstrzygnięcie, co jest przedmiotem i podstawą opodatkowania. Ustawa o podatku od towarów i usług przewiduje szeroki katalog zwolnień przedmiotowych z opodatkowania, dotyczących między innymi pośrednictwa finansowego. Zakresem tego zwolnienia nie są jednak objęte czynności ściągania długów, w tym faktoringu.

Słowa kluczowe: faktoring; wierzytelność; podatek; usługa finansowa; dyskonto; VAT

ZMIANY W USTAWIE O PODATKU OD TOWARÓW I USŁUG DOTYCZĄCE FAKTORINGU I PROBLEMATYKA OKREŚLENIA PODSTAWY OPODATKOWANIA

Do 2004 r. usługi pośrednictwa finansowego były zwolnione z opodatkowania podatkiem od towarów i usług. W tym zwolnieniu znaczenie miała przede wszystkim klasyfikacja PKWiU. Według niej faktoring pełny był usługą pośrednictwa finansowego i jako taki mógł korzystać ze zwolnienia, o którym mowa¹. Inaczej

¹ T. Chentosz, M. Świerczewski, *Usługi faktoringu a VAT*, „Przegląd Podatkowy” 2004, nr 9, s. 15.

wyglądała sytuacja w przypadku faktoringu niepełnego, który był klasyfikowany jako usługa typu inkasa. Z uwagi na to objęty był zakresem przedmiotowym podatku od towarów i usług².

Przepisy stanowiły wprost, że opodatkowane przy usłudze faktoringu było przede wszystkim nabycie wierzytelności handlowej przez faktora od przedsiębiorcy (faktoranta). Podstawę opodatkowania stanowiła zatem różnica między wartością nominalną wierzytelności a wartością, którą faktor płaci wierzycielowi pierwotnemu (faktorantowi). Jeżeli w związku z ich nabyciem w ramach umowy faktoringu wynagrodzenie (np. zamiast dyskonta) wypłacane było także w formie odsetek, przyjmowano, że nie stanowią one osobnej usługi pośrednictwa finansowego, która korzystałaby ze zwolnienia w podatku od towarów i usług.

Na przestrzeni lat zakres opodatkowania, w myśl ustawy o podatku od towarów i usług³, nie uległ znaczącej zmianie. Problemem, który wzbudzał i nadal wzbudza wiele kontrowersji w nauce prawa, jest różnica między dyskontem a rzeczywistym wynagrodzeniem faktora. Gdy wierzytelność charakteryzuje wysokie ryzyko nieściągalności, dyskont, będący podstawą opodatkowania, może wynosić znacznie więcej niż realne wynagrodzenie faktora. Wynika to przede wszystkim z tego, że w sytuacji, gdy strony umowy zgodnie uznają prawdopodobieństwo odzyskania wierzytelności posiadanych przez faktoranta za niewielkie, to wartość takiej wierzytelności znacznie spada. Tego typu umowa nazywana jest w praktyce obrotu faktoringiem bez regresu. Pojęcie wynagrodzenia nie może zatem w takim przypadku abstrahować od rzeczywistej wartości wierzytelności, której wartość nominalna niejednokrotnie nie będzie reprezentować. W takim przypadku przyjęcie, że wynagrodzenie faktora to różnica między nominalnym nabytym przez niego prawem (wierzytelności) a zapłaconą ceną, oznaczałoby opodatkowanie kwot, których w praktyce faktor nigdy nie uzyska, co zresztą obie strony uzgodniły przed zawarciem kontraktu faktoringu⁴.

Powyższa sytuacja doprowadziłaby w oczywisty sposób do sprzeczności z tezą wyroku ETS *Gibbs Ltd v Commissioners of Custom and Excise*⁵. W wyroku tym stwierdzono bowiem, że podstawą opodatkowania podatkiem od towarów i usług jest kwota faktycznie otrzymanego wynagrodzenia. W myśl treści powyższego orzeczenia podstawa opodatkowania nie może przekroczyć wynagrodzenia rzeczywiście zapłaconego przez konsumenta ostatecznego. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału wynagrodzenie to stanowi subiektywną wartość, czyli wartość rzeczywiście

² Opodatkowany więc był stawką 22% podatku od towarów i usług.

³ Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. z 2004 r., nr 54, poz. 535), dalej jako: u.p.t.u.

⁴ U. Lewińska, T. Lenart, *Skutki podatkowe wybranych czynności bankowych*, Warszawa 2013, s. 326 i n.

⁵ Wyrok ETS z dnia 24 października 1996 r., C-317/94, „Przegląd Podatkowy” 2009, nr 5, s. 42.

otrzymaną w danym przypadku, a nie wartość oszacowaną na podstawie kryteriów obiektywnych. Stanowisko to uległo jednak zmianie po wyroku Trybunału Sprawiedliwości UE w sprawie *GFKL Financial Services AG*⁶. Trybunał uznał bowiem, że nie należy mówić o odpłatnym świadczeniu usług, o ile ustalona przez strony umowy cesji cena sprzedaży wierzytelności jest niższa od jej wartości nominalnej i jednocześnie różnica między nimi odzwierciedla rzeczywistą ekonomiczną wartość wierzytelności w chwili sprzedaży. Jednakże sprzedaż wierzytelności nabytej od pierwotnego wierzyciela (faktoranta) będzie już mogła stanowić czynność podlegającą podatkowi od towarów i usług. Odsetki, wykluczając odsetki karne czy też inne opłaty ustalone między stronami jako wynagrodzenie za usługi faktoringu, nadal będą podlegały stawce 23-procentowej, ale już nie samo dyskonto.

ZWOLNIENIA OD PODATKU OD TOWARÓW I USŁUG A FAKTORING

Liczne rodzaje usług związanych z pośrednictwem finansowym wedle ustawy korzystają ze zwolnienia z podatku od towarów i usług. Ma ono zastosowanie również w przypadku, gdy dane usługi są właściwym i niezbędnym elementem innej zwolnionej z podatku usługi, a jednocześnie same stanowią odrębną całość. Przepis art. 43 ust. 1 u.p.t.u. przewiduje kilka kategorii zwolnień podatkowych. Dotyczą one trzech grup usług finansowych. Po pierwsze, usług udzielania kredytów lub pożyczek pieniężnych oraz usług pośrednictwa w świadczeniu usług udzielania kredytów lub pożyczek pieniężnych, a także zarządzanie kredytami lub pożyczkami pieniężnymi przez kredytodawcę lub pożyczkodawcę⁷. Po drugie, usług w zakresie udzielania poręczeń, gwarancji i wszelkich innych zabezpieczeń transakcji finansowych i ubezpieczeniowych oraz usług pośrednictwa w świadczeniu tych usług, jak również zarządzanie gwarancjami kredytowymi przez kredytodawcę lub pożyczkodawcę⁸. Po trzecie, usług w zakresie depozytów środków pieniężnych, prowadzenia rachunków pieniężnych, wszelkiego rodzaju transakcji płatniczych, przekazów i transferów pieniężnych, długów, czeków i weksli oraz usługi pośrednictwa w świadczeniu tych usług⁹.

Istotny jest jednak fakt, o którym stanowi art. 43 ust. 15 pkt 1 u.p.t.u., że zwolnienia nie mają zastosowania do czynności ściągania długów, w tym do faktoringu. Wobec powyższego umowa faktoringu podlega opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług. Objęta jest ona stawką wynoszącą 23%. Powyższe przepisy stanowią implementację do polskiego porządku prawnego art. 135 ust. 1 pkt d Dyrektywy

⁶ Wyrok ETS z dnia 27 października 2011 r., C-93/10, „Przeгляд Podatkowy” 2011, nr 12, s. 53.

⁷ Art. 43 ust. 1 pkt 38 u.p.t.u.

⁸ Art. 43 ust. 1 pkt 39 u.p.t.u.

⁹ Art. 43 ust. 1 pkt 40 u.p.t.u.

2006/112/WE Rady w sprawie wspólnego systemu podatku od wartości dodanej¹⁰. Rozważyć należy zakres znaczeniowy wyżej wymienionego wyłączenia. Przyjmuje się, że na gruncie art. 43 ust. 15 pkt 1 u.p.t.u. oraz art. 135 ust. 1 pkt d Dyrektywy wyłączenie dotyczy zarówno faktoringu właściwego, jak i niewłaściwego¹¹. Jednakże nie każda umowa, której przedmiotem jest wierzytelność lub dług, będzie podlegała opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług, o czym świadczy fakt wprowadzenia przez ustawodawcę art. 43 ust. 1 pkt 40 u.p.t.u.¹²

W oparciu o art. 135 ust. 1 pkt d Dyrektywy można stwierdzić, że opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług, na podstawie art. 43 ust. 15 pkt 1 u.p.t.u., podlegają czynności ściągania długów, w tym faktoring w zakresie, w jakim faktor ściąga na rzecz faktoranta wierzytelności¹³.

FAKTORING JAKO KOMPLEKSOWA USŁUGA LUB WIELE ODRĘBNYCH USŁUG

Wskazówki pozwalające rozwiązać problem identyfikacji świadczenia na gruncie podatku od towarów i usług jako elementu większej całości bądź jako świadczenia odrębnego przedstawiają liczne wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. W orzeczeniu z dnia 17 stycznia 2013 r.¹⁴ Trybunał uznał, że o stanie, gdy świadczenie jest komponentem całościowej usługi, można mówić w dwóch przypadkach. Pierwszy odnosi się do sytuacji, gdy co najmniej dwa elementy albo co najmniej dwie czynności dokonane przez podatnika są ze sobą tak ściśle związane, że tworzą obiektywnie tylko jedno nierozzerwalne świadczenie gospodarcze, którego rozdzielenie miałoby sztuczny charakter. Drugi odnosi się do stanu, gdy co najmniej jeden element stanowi świadczenie główne, podczas gdy – przeciwnie – jedno lub więcej świadczeń jest postrzegane jako jedno lub więcej świadczeń pomocniczych dzielących los prawny świadczenia głównego.

Z istoty faktoringu, co podkreślone zostało również w interpretacji przepisów prawa podatkowego w indywidualnej sprawie dotyczącej podatku od towarów i usług w zakresie opodatkowania usług faktoringu odwrotnego, wynika, że zawiera on w sobie elementy charakterystyczne dla innych stosunków prawnych, takich jak np. umowa pożyczki czy poręczenie. Nie zmienia to jednak faktu, że przy dokonywaniu oceny skutków podatkowych świadczeń realizowanych w ramach umów

¹⁰ Dyrektywa Rady 2006/112/WE (Dz.Urz. UE L z 2008 r., nr 44/11).

¹¹ Takie stanowisko jest wyrażone w wyroku TSUE z dnia 26 czerwca 2003 r., C-305/01, Legalis nr 103035.

¹² R. Jurkiewicz, *Faktoring i faktoring odwrotny – opodatkowanie podatkiem od towarów i usług*, „Monitor Podatkowy” 2015, nr 2, s. 11 i n.

¹³ *Idem*, *Wierzytelność i dług. Aspekty prawne i podatkowe*, Warszawa 2013, s. 169 i n.

¹⁴ Wyrok TSUE z dnia 17 stycznia 2013 r., C-224/11, „Przegląd Podatkowy” 2013, nr 3, s. 6.

faktoringu, świadczeń tych nie należy rozpatrywać odrębnie. Trzeba bowiem wziąć pod uwagę zgodny zamiar stron umowy, którym jest świadczenie kompleksowej usługi (faktoringu) oraz fakt, że z punktu widzenia faktoranta (a perspektywa ta jest kluczowa przy ocenie wyżej wskazanej kwestii) istotą i celem nabywanego przez niego świadczenia jest całościowa usługa faktoringu, a nie szereg odrębnych, wydzielonych świadczeń¹⁵.

Podobne stanowisko zostało wyrażone w wielu orzeczeniach Naczelnego Sądu Administracyjnego. W jednym z wyroków Sąd ten odniósł się do stanu faktycznego, który dotyczył umów dyskonta należności w wariantach z regresem i bez regresu. W sprawie tej, oprócz dyskonta, bank zobowiązywał się w ramach jednej z umów do wykonywania czynności administracyjnych. W umowie strony wyodrębniły wynagrodzenie za finansowanie oraz wynagrodzenie za realizację tych czynności. Naczelny Sąd Administracyjny stwierdził, że organ podatkowy słusznie nazwał usługę faktoringiem, gdyż te dwie usługi tworzą *de facto* jedną, której bank zapewnia finansowanie przez dyskonto i jednocześnie przez świadczenie czynności administracyjnych zapewnia dodatkowe usługi, a to już należy nazwać faktoringiem¹⁶.

PODSUMOWANIE

Na początku przemian w polskim systemie gospodarczym na rynku obrotu finansowego nie dostrzeżono potrzeby elastycznych i nowoczesnych metod zwiększania płynności finansowej przedsiębiorstw. Również kodeks cywilny¹⁷ nie przewidywał i nadal nie przewiduje faktoringu jako rodzaju umowy nazwanej¹⁸. Z podobnych przyczyn faktoring nie miał dużego udziału w rynku pośrednictwa finansowego. Zapewne dlatego ustawodawca nie widział celowości jego opodatkowania podatkiem od towarów i usług. Jednakże na przestrzeni lat faktoring stał się popularną usługą finansową¹⁹, a obroty firm świadczących tego typu usługi rosną w tempie dwucyfrowym już od wielu lat (obroty rynku faktorów w 2007 r. wynosiły 30,7 mld zł, natomiast w 2014 r. już 130,7 mld zł)²⁰. Wraz z rosnącym udziałem faktoringu na rynku pośrednictwa usług finansowych wzrosła liczba jego odmian i zaczęły pojawiać się wątpliwości przy stosowaniu ustawy o podatku od

¹⁵ Interpretacja indywidualna, IPPP1/4512-913/15-2/AW.

¹⁶ Wyrok NSA z dnia 20 marca 2012 r., I FSK 1641/10, Legalis nr 777960.

¹⁷ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r., poz. 93).

¹⁸ Niewłaściwe jest spotykane w praktyce orzeczniczej odwoływanie się przy określaniu zakresu znaczeniowego faktoringu do Konwencji UNIDROIT z dnia 28 maja 1988 r. o Międzynarodowym Faktoringu. Akt ten bowiem nie został ratyfikowany przez Polskę, a polska praktyka gospodarcza wykształciła w tym zakresie własne zwyczaje.

¹⁹ Zob. P. Katner, *Przeniesienie wierzycielności w umowie faktoringu*, Warszawa 2011, s. 35 i n.

²⁰ M. Pawlak, *Faktoring rośnie jak na drożdżach*, „Rzeczpospolita”, 15.04.2015.

towarów i usług. Dotyczyły one zarówno podstawy opodatkowania, jak i ujęcia samej definicji faktoringu. Miało to elementarne znaczenie dla późniejszej wykładni prawa i rozstrzygnięć wydawanych przez sądy administracyjne, co wpłynęło na obecny kształt faktoringu i jego ujęcie w aspekcie podatkowym.

BIBLIOGRAFIA

- Chentosz T., Świerczewski M., *Usługi faktoringu a VAT*, „Przegląd Podatkowy” 2004, nr 9.
Dyrektywa Rady 2006/112/WE (Dz.Urz. UE L z 2008 r., nr 44/11).
Interpretacja indywidualna, IPPP1/4512-913/15-2/AW.
Jurkiewicz R., *Faktoring i faktoring odwrotny – opodatkowanie podatkiem od towarów i usług*, „Monitor Podatkowy” 2015, nr 2.
Jurkiewicz R., *Wierzytelność i dług. Aspekty prawne i podatkowe*, Warszawa 2013.
Katner P., *Przeniesienie wierzytelności w umowie faktoringu*, Warszawa 2011.
Lewińska U., Lenart T., *Skutki podatkowe wybranych czynności bankowych*, Warszawa 2013.
Pawlak M., *Faktoring rośnie jak na drożdżach*, „Rzeczpospolita”, 15.04.2015.
Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r., poz. 93).
Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz.U. z 2004 r., nr 54, poz. 535).
Wyrok ETS z dnia 24 października 1996 r., C-317/94, „Przegląd Podatkowy” 2009, nr 5.
Wyrok ETS z dnia 27 października 2011 r., C-93/10, „Przegląd Podatkowy” 2011, nr 12.
Wyrok NSA z dnia 20 marca 2012 r., I FSK 1641/10, Legalis nr 777960.
Wyrok TSUE z dnia 26 czerwca 2003 r., C-305/01, Legalis nr 103035.
Wyrok TSUE z dnia 17 stycznia 2013 r., C-224/11, „Przegląd Podatkowy” 2013, nr 3.

SUMMARY

Polish enterprises are increasingly willing to use factoring as an external source of financing. In the economic turnover it takes the form of a complex, legal relationship, unregulated in modern, legal systems. In addition to the financial implications, it triggers also tax related consequences, and insufficient clarification of legal regulation brings up many dilemmas related to taxation. When it comes to taxation on goods and services, the most important matter is to determine the basis of this taxation. The Goods and Services Tax Act provides the broad catalog of exceptions from taxation such as financial intermediation. The debt collection activities, including factoring, are not covered by the scope of this exemption.

Keywords: factoring; credibility; tax; financial service; discount; VAT